

УДК 378-044.247(477:4)
ББК 74.58(4Укр)+74.58(4)
В 55

Рекомендовано Вченою радою
ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди"
Протокол №4 від 19 жовтня 2016 р.

Видання здійснено за сприяння Міжнародної Експертної Агенції
"Консалтинг і Тренінг" та Східно-Європейського Інституту Психології (Україна – Франція)

Редакційна колегія випуску:

Кремень В.Г., Савченко О.Я., Маноха І.П., Ляшенко О.І., Коцур В.П.,
Рик С.М., Вашуленко М.С., Бех І.Д., Калмикова П.О.

Відповідальний редактор випуску:

Маноха І.П., доктор психологічних наук, професор

Гуманітарний вісник ДВНЗ "Переяслав-Хмельницький державний педагогічний університет імені Григорія Сковороди" – Вип. 37-1, Том VI (74): Тематичний випуск "Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору". – К.: Гнозис, 2017. – 598 с.

The Journal of Humanities SU "Pereyaslav-Khmelnytsky Pedagogical University by H.Skovoroda" - Vol. 37-1, Volume VI (74): Thematic Issue "Higher Education in Ukraine in the context of integration into the European educational space." - K.: Gnosis, 2017. - 598 p.

Свідцтво про державну реєстрацію КВ №16427-4899р від 20.01.2010 року.
Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з педагогічних та філософських наук наказом МОН України від 07.10.2016 № 1222.
Збірник включено до Переліку наукових фахових видань України з психологічних наук наказом МОН України від 11.07.2016 № 820.

У тематичному випуску вміщені наукові статті фахівців з питань вищої освіти, присвячені актуальній проблемі входження України до європейського освітнього простору. Перспективи євроінтеграційних процесів у сфері вищої освіти, вимоги Болонського процесу та питання готовності України відповідати цим вимогам, моніторинг якості освіти, стандарти європейського освітнього простору та завдання, що стоять перед вищою освітою України сьогодні - ось далеко не повний спектр проблем та питань, до висвітлення та спроби розв'язання яких звертаються автори випуску. У центрі уваги також питання управління якістю освіти, перспективи запровадження механізмів сучасного освітнього менеджменту, а також - умови й напрями оптимізації та розвитку вищої освіти України в сучасних умовах. Для фахівців-освітян, науковців, дослідників психолого-педагогічних та управлінських проблем розвитку освітньої справи в Україні та за її межами.

ISBN 978-966-2760-54-6
ISSN 2308-5126

© Переяслав-Хмельницький ДПУ ім. Г. Сковороди, 2017 р.
© Східно-Європейський Інститут Психології, 2017 р.
© Міжнародна Експертна Агенція "Консалтинг і Тренінг", 2017 р.
© Видавництво "Гнозис", 2017 р.

HIGHER EDUCATION OF UKRAINE IN THE CONTEXT OF INTEGRATION TO EUROPEAN EDUCATIONAL SPACE

ЗМІСТ

Філософія та психологія освіти. 7

ГЕРАЩЕНКО Т.Г. , Правоцентризм як методологічний імператив сучасної освіти	8
ГРАБОВСЬКА С.Л. , Критерії емпіричного вимірювання культурного капіталу у психологічних дослідженнях	16
ЛЄВІТ Д.А. , Деякі аспекти філософії вищої освіти в умовах глобалізації та інформаційної революції, ринкових та демократичних перетворень	29
МАНЬКО А.М. , Художнє осмислення образу матері у творчості Івана Низового	40
ОВСЯНКИНА Л.А. , Філософські проблеми якості сучасної вищої освіти	50
РУСІНА Н.Г. , Сталий розвиток суспільства як важлива складова у підготовці інженерів-землепорядників республіки Польща	59
ТАМАРКИНА О.Л. , Принцип інтегративності в самостійному навчальному процесі	71
ФУРДУЙ С.Б. , Студентоцентризм – інноваційний підхід в освітньому просторі вищої школи	81
ЧЕРЕВКО С.В., ІНДИЧЕНКО Л.С. , Здоров'я як життєва цінність студентської молоді	91

Психолого-педагогічні та організаційні умови запровадження європейських стандартів вищої освіти в Україні 101

АЗАТЬЯН В.І. , Методологічні підходи в процесі розвитку професійного самовдосконалення майбутніх лікарів	102
АНДРІЙЧУК І.П. , Технології управління соціально-психологічними процесами в умовах вищої школи	112
БОНДАРЕНКО З.П. , Волонтерська діяльність студентів як ресурс соціально-педагогічної практики	122
ВАДАСЬКА С.В. , «Soft skills» як складова професійної компетентності майбутніх інженерів	134
ВОРОНІНА Г.Р. , Компаративний аналіз підходів вітчизняних та зарубіжних науковців до визначення поняття «Професійна перспектива»	144

ГЕРАЩЕНКО Т.Г.,
кандидат філософських наук,
доцент,
кафедра гуманітарних дисциплін,
Сумська філія Харківського
національного університету
внутрішніх справ, м. Суми, Україна

ПРАВОЦЕНТРИЗМ ЯК МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ІМПЕРАТИВ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

У статті охарактеризовані особливості правової компетентності як складової професійної компетентності випускника вищого навчального закладу. Професійна компетентність майбутніх фахівців розглядається через призму аксіологічної і прагматичної раціональності. Акцентується увага на запровадженні правоцентризму як методологічного імперативу у викладанні дисциплін соціально-гуманітарного циклу.

Ключові слова: освітня політика, правоцентризм, методологічний імператив, професійна компетентність, правова компетентність, правова освіта, правова культура, правова свідомість, правова установка.

В статье рассматриваются особенности правовой компетентности как составляющей профессиональной компетентности выпускника высшего учебного заведения. Профессиональная компетентность будущих специалистов рассматривается через призму аксиологической и прагматической рациональности. Акцентируется внимание на внедрении правоцентризма как методологического императива в преподавании дисциплин социально-гуманитарного цикла.

Ключевые слова: образовательная политика, правоцентризм, методологический императив, профессиональная компетентность, правовое образование, правовая культура, правовое сознание, правовая установка.

The article deals with the features of the legal competence as a component of professional competence of the institution of higher education graduates. The professional competence of future professionals interpreted through the prism of the axiological and pragmat-

ic rationality. The attention is focused on the implementation of Centre-right politics as a methodological imperative in teaching disciplines of social and humanities.

Key words: educational policy, Centre-right politics, methodological imperative, professional competence, legal education, legal culture, legal consciousness, legal setting.

Постановка проблеми. Система вищої освіти в Україні нині знаходиться у стані реформування і потребує запровадження нових методологічних підходів до викладання дисциплін гуманітарного циклу. Саме їх раціональне запровадження буде сприяти підвищенню якості вищої освіти в Україні і має стати запорукою успішної конкурентоспроможності випускників вітчизняних вищих навчальних закладів на ринку праці.

Реалії сьогодення потребують все активніше впроваджувати систему правової освіти у вищих навчальних закладах. І це стосується не тільки юридичних університетів. Ця вимога має відношення до усіх без винятку освітніх закладів, адже молоді спеціалісти мають володіти базовими знаннями щодо функціонування правової демократичної держави, своїх прав і свобод. Вони мають усвідомити, що у правовій демократичній державі ніхто не може знаходитись поза межами правосуддя. Адже згідно із доктриною природного права правосуддю підлягає будь-яка наділена волею та свідомістю людина чи спільнота, якщо вона проявляє її у вигляді правопорушення. Це стосується не лише людини як конкретної особи, а й різних за обсягом людських спільнот. Тому правоцентризм в освіті XXI століття має стати методологічним імперативом у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін.

Правові дисципліни повинні стати повноцінною складовою соціально-гуманітарних дисциплін. Саме такі науки мають виконувати не лише світоглядно-наукові завдання, а й стати невід'ємною складовою професійної компетентності майбутніх спеціалістів. З прагматичної точки зору вищі навчальні заклади зобов'язані виробити таку професійну позицію студента, яка б допомагала молодим фахівцям приймати компетентні самостійні рішення у будь-якій ситуації.

Правові дисципліни мають сприяти становленню правової свідомості, правового мислення майбутнього спеціаліста, що у майбутньому буде зумовлювати життєву позицію молодого спеціаліста та його соціальну активність. Такий підхід має стати фундаментом цілісного світосприйняття та світорозуміння, спонукати виробленню нового типу раціональності, квінтесенцією якої є правова людиновимірність. Саме на цьому має ґрунтуватись правова раціональність.

Аналіз актуальних досліджень. Специфіку правової освіти досліджували Г.Ю. Васильєв, В.Д. Воднік, О.В. Волянська, М.П. Требін [3, с. 203 - 217]. Так, М.П. Требін, розглядаючи особливості правової освіти, виділяв її компоненти: онтологія правової освіти, логіка правової освіти, аксіологія правової освіти, аксіологія правової освіти, етика правової освіти, методологія правової освіти [9, с. 1].

Різні аспекти правосвідомості та правової культури студентської молоді досліджували В.Д. Бабкін, В.А. Бургомістров, М.П. Вербицький, В.В. Головіченко, А.І. Дольова, О.О. Зорченко, А.К. Івлєв, Л.М. Корнієнко, В.О. Котюк, Г.І. Маркова, В.А. Оксамитний та інші.

Умови формування і розвитку правової культури студентів у вищих навчальних закладах досліджували М.К. Подберезський, М.І. Городиський, І.О. Дьомін, Н.Ю. Коваленко та інші. Особистісні якості правового суб'єкта досить ґрунтовно дослідженні В.О. Сліпенчук. Вона вказує на необхідність «збагатити шкалу правових цінностей; сформувати особисті моральні якості, включаючи самостійність, активність та ініціативність; виявити можливість реалізувати свій вибір; встановити правила поведінки в суспільстві; навчити розв'язувати виключно нормативним способом спірні ситуації; урахувувати потреби та правові позиції інших осіб; забезпечити відповідальне ставлення до оточення і до себе; виявляти зацікавленість у самовдосконаленні; засвоїти правову культуру» [8, с. 121].

Виклад основного матеріалу. Сучасна професійна компетентність майбутніх фахівців реалізується через призму аксіологічної і прагматичної раціональності. Низка сучасних українських дослідників тлумачать професійну компетентність майбутнього фахівця як сукупність професійних компетенцій. Дослідниця К.В. Везетіу виділяє п'ять ключових компетенцій: уміння вчитися (формування індивідуального досвіду в навчальному процесі, оволодіння навичками саморозвитку, самоаналізу, самоконтролю та самооцінки); здоров'язбережувальна (готовність вести здоровий образ життя у фізичній, соціальній, психічній та духовній сферах); загальнокультурна (опанування спілкуванням у сфері культурних, мовних, релігійних відносин, здатність цінувати найважливіші досягнення національної, європейської та світової культур); соціально-трудова (готовність робити свідомий вибір, орієнтуватися в проблемах сучасного суспільно-політичного життя, оволодіння етикою громадських стосунків, оцінювати власні професійні можливості і співвідносити їх з потребами ринку праці); інформаційна (оволодіння новими інформаційними технологіями, здатність використовувати джерела інформації для власного розвитку) [1, с. 255].

Кожна компетенція включає теоретичну і практичну частини. Складовими професійної компетентності є: професійна кваліфікація, соціально-професій-

ний статус, професійно-значущі особистісні якості (Н.С. Красицька, С.Г. Молчанова, С.Г. Вершловський). Ми вважаємо, що в такій класифікації не врахована правова складова. Сьогодні кожен випускник вищого навчального закладу незалежно від отриманої професії повинен досконало оволодіти правовим мисленням та правовою культурою. Він має чітко усвідомлювати соціальну цінність права та його роль, вміти користуватись ним. Студенти мають набути практичних навичок у загальному орієнтуванні в законодавстві, досконало оволодіти способами юридичної інтерпретації та вміти організовувати комплекс заходів для вирішення конкретної проблеми.

Ми вважаємо, що формування професійної компетентності - це тривалий процес вироблення епістемологічної раціональності в розумінні конкретної ситуації в її багатоаспектному вимірі, здатність адекватно реагувати на постійні зміни сучасного багатовимірного світу, уміння знаходити правильне рішення навіть у нестандартних ситуаціях. Саме така раціональність формується через правову практику. Ось чому правова компетентність має стати повноцінною складовою професійної компетентності. Українська дослідниця Н.В. Ржевська визначає правову компетентність як «комплекс правових знань, умінь, навичок, які постійно перебувають у розвитку під впливом суспільного прогресу і стосуються як особистості окремо, так і держави в цілому» [7, с. 240-241].

Духовною основою правової компетентності є правова свідомість. Як зазначає дослідниця Н.Ю. Коваленко, правосвідомість - це «інтегративне, стійке, особистісне утворення, яке включає системні знання про право, емоційно-оцінювальне ставлення до правових явищ і правопорядку, правову настановленість і виражається у свідомому, добровільному виконанні правових норм» [6, с. 54]. Ю.М. Дмитрієнко під правовою свідомістю розуміє «сукупність правових знань, ідей, поглядів, почуттів, емоцій, що віддзеркалюють правову дійсність у формі нормативних, юридичних понять, що виражають оцінне, психологічне ставлення людей до минулого, чинного та бажаного права, правовим явищам у суспільному житті...» [4, с. 21]. Через правову свідомість відбувається засвоєння людиною цінностей природного права, прав і свобод людини, співставлення чинного права з загальнолюдськими цінностями, закріпленими у міжнародних документах про права людини.

Слід зазначити, що правосвідомість як система відображення правової дійсності є необхідною умовою утворення норм права та їх повної реалізації. Високий рівень правосвідомості перешкоджає виникненню різних деформацій свідомості, а саме: правовому інфантилізму, правовому дилетантизму та правовому нігілізму. Громадяни з високим рівнем правової свідомості мають активну громадянську позицію, завжди готові відстоювати права і свободи інших громадян у різних сферах соціального буття, непримиримі до проявів

беззаконня, корупції, порушення громадянських свобод. Саме такі молоді люди мають стати опорою Української держави у прагненні до демократії та свободи.

Людина у своїх вчинках має керуватися як правовими, так і моральними законами. У свій час німецький вчений І. Кант сформулював категоричний імператив, що стверджував, що кожна людина є найвищою метою - метою самою по собі. «В усіх своїх вчинках, спрямованих як на саму себе, та і на інші розумні істоти, людина завжди повинна розглядатися також як мета» [5]. Стати моральною особистістю людина здатна лише тоді, коли підійметься до розуміння своєї відповідальності перед людством.

Як відомо, моральна філософія є основою політико-правового вчення Канта. Право і мораль, на його думку, мають одне джерело (практичний розум людини) і спільну мету (загальна свобода). Розум спроможний продукувати правила моральної поведінки, проте не кожна людина використовує свободу для реалізації категоричного імперативу. Отже, мораль потребує захисту у праві. Цей принцип досить актуальний і сьогодні і його необхідно враховувати в процесі підготовки сучасного фахівця.

Кожен випускник вищого навчального закладу має досконало володіти правовими знаннями, що дають змогу об'єктивно розбиратися у різних ситуаціях. При виробленні правової компетентності необхідно сформувати у студентів правові переконання та мотиви і навички правомірної соціально активної поведінки. На основі цього у кожного студента мають сформуватися власні правові цінності. Кожен студент повинен вміти здійснювати правовиховний вплив на інших і виробити у собі здатність зберігати його протягом тривалого часу. Адже більшість суспільних відносин регулюється саме через правові відносини. Кожна людина має керуватися вищим практичним і освітнім принципом взаємодії людей: чини так, щоб завжди ти ставився до людства і в своїй особі, і в особі будь-якого іншого так само, як до мети й ніколи б не ставився до нього тільки, як до засобу.

На основі морально-правової свідомості формується правова культура. Правова культура розглядається через систему політичних, правових, ідеологічних, соціально-психологічних цінностей, політико-правових інститутів та способів правової діяльності. Правова культура тісно пов'язана із загальною культурою, соціально-правовим досвідом суб'єктів правової системи. Поширення правової культури на правову поведінку пов'язує культуру з діяльністю, що дає змогу ставити питання про культуру всіх видів - культура управління, культура парламентської діяльності, культура комунікативної діяльності тощо.

Н.Ю. Коваленко виділяє такі критерії сформованості правової культури студентів: інтелектуальний (когнітивний) - знання і розуміння студентами

основних правових понять і норм; оцінний - адекватність оцінки явищ правової дійсності з позиції законності, справедливості, доцільності; емоційний - здатність зазнавати позитивні (негативні) емоції з приводу явищ правової дійсності; мотиваційно-ціннісний - потреба у правовому вдосконаленні і морально-ціннісній мотивації в процесі засвоєння правових знань, ставлення до права й до закону як до цінностей демократичного суспільства; вольовий - прагнення до розвитку правової культури і наявність духовного імунітету до вчинення правопорушень; розвиток вмінь і навичок у застосування правової термінології, теоретичний аналіз правової ситуації; поведінковий (регулятивний) - творчий розвиток індивіда, стимулювання його творчої активності, законність, активність, результативність, діяльність у застосуванні правових норм [6, с. 56].

Ми вважаємо за доцільне додати ще рівень аналітико-прагматичний, котрий ґрунтується не тільки на рівні духовного, але й практичного імунітету щодо унеможливлення правопорушень і прогностичного прорахунку можливих ускладнень у творчій кар'єрі і стосунках з колегами та іншими людьми у ситуації нехтування правовими нормами і правилами. Цьому мала б сприяти ціннісна переорієнтація загальнотеоретичних курсів, які б формували основи правової поведінки у соціумі. Адже саме така поведінка перетворює норми права в реальну повсякденну поведінку. У структурі правової поведінки слід виділити мотиви правової поведінки та правові установки. Вони відображають не тільки готовність до певної правової поведінки, а й схильність до оцінки правових явищ. Вони є фундаментом праворозуміння та усвідомлення державотворчих процесів, як національних, так і загальноцивілізаційних.

Як зазначає О.О. Ганзенко, «позитивна правова установка є готовністю до правомірної поведінки, яка заснована на позитивній оцінці особою відповідної правової норми» [2, с. 59]. ґрунтуючись на переконаннях особистості, правові установки поступово формують систему ціннісних орієнтацій людини. Причому позитивною правовою орієнтацією виступає і правова культура особистості. А саме правова культура людини проявляється через повагу до права і свободи, честі і гідності людини.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити **висновок** про необхідність розробки методології правової освіти як складової професійної компетентності молодого спеціаліста, випускника вищого навчального закладу України. Наша держава буде правовою і демократичною лише тоді, коли українські громадяни будуть володіти належною правовою культурою і системою правової освіти при цьому буде відігравати пріоритетну роль. Ось чому методологічним імперативом у викладанні соціально-гуманітарних дисциплін в освіті XXI століття має стати правоцентризм.

Список використаних джерел:

1. Везетіу К. В. Зміст і структура науково-методичної компетентності учителів-філологів як системи знань, умінь і навичок / К. В. Везетіу // Інноваційні технології в освіті: Матеріали VII Міжнародної науково-практичної конференції, 20-22 вересня 2010 г., Ялта. : РВВ КГУ, 2010. – С. 253–258.
2. Ганзенко О. О. Феномен правової установки / О. О. Ганзенко // Юридичний науковий юридичний журнал. – [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Ganzenko.pdf
3. Громадянське суспільство: політичні та соціально-правові проблеми розвитку: монографія / Г. Ю. Васильєв, В. Д. Воднік, О. В. Волянська та ін.; [за ред. проф. М. П. Требіна]. – Х. : Право, 2013. – 536 с.
4. Дмитрієнко Ю. М. Українська правова свідомість: історико-правовий стан дослідження / Ю. М. Дмитрієнко // Держава і права: Збірник наукових праць. Юридичні і політичні науки. Випуск 35. – К. : Інститут держави і права ім. В. Корещького НАН України, 2007. – С. 20–28.
5. Кант І. Критика практического разума / И. Кант // СПб., Наука. 1995. – 628 с.
6. Коваленко Н. Ю. Формування правосвідомості і правової культури студентів неюридичних вищих навчальних закладів / Н. Ю. Коваленко // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 1. – С. 53–58.
7. Ржевская Н. В. Содержание правовой компетентности будущих специалистов в условиях глобализации / Н. В. Ржевская // International Scientific Review № 2 (12) / X International Science Conference (Boston. USA, 7-8 February, 2016). – 330 p.
8. Сліпенчук В. О. Виховання правової людини як шлях до побудови правового суспільства у сучасній Україні / В. О. Сліпенчук // Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого». Серія: Філософія, філософія права, політологія, соціологія. – 2015. – № 3. – С. 118–124.
9. Требін М. П. Філософія правової освіти в Україні: напрями і перспективи / М. П. Требін // [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf>
2. Ganzenko O. O. Fenomen pravovoYi ustanovki / O. O. Ganzenko // Yuridichniy naukoviy yuridichniy zhurnal. – [Elektronniy resurs] / Rezhim dostupu: http://www.lsej.org.ua/1_2013/ukr/Ganzenko.pdf
3. Gromadyanske suspilstvo: politichni ta sotsialno-pravovi problemi rozvitku: monografiya / G. Yu. VasilEv, V. D. Vodnik, O. V. Volyanska ta in.; [za red. prof. M. P. Treblna]. – H. : Pravo, 2013. – 536 s.
4. DmitriEnko Yu. M. UkraYinska pravova svldomist: Istoriko-pravoviy stan doslidzhennya / Yu. M. DmitriEnko // Derzhava i prava: Zblnik naukovih prats. Yuridichni i politichni nauki. Vipusk 35. – K. : Institut derzhavi i prava Im. V. Koretskogo NAN UkraYini, 2007. – S. 20–28.
5. Kant I. Kritika prakticheskogo razuma / I. Kant // SPb., Nauka. 1995. – 628 s.
6. Kovalenko N. Yu. Formuvannya pravosvldomosti i pravovoYi kulturi studentiv neyuridichnih vischih navchalnih zakladiv / N. Yu. Kovalenko // Chasopis KiYivskogo unversitetu prava. – 2008. – # 1. – S. 53–58.
7. Rzhetskaya N. V. Soderzhanie pravovoy kompetentnosti buduschih spetsialistov v usloviyah globalizatsii / N. V. Rzhetskaya // International Scientific Review # 2 (12) / X International Science Conference (Boston. USA, 7-8 February, 2016). – 330 p.
8. Silpenchuk V. O. Vihovannya pravovoYi lyudini yak shlyah do pobudovi pravovogo suspilstva u suchasniy UkraYini / V. O. Silpenchuk // Visnik Natsionalnogo unversitetu «Yuridichna akademlya UkraYini imeni Yaroslava Mudrogo». Seriya: Filsofiya, filsofiya prava, politologiya, sotsiologiya. – 2015. – # 3. – S. 118–124.
9. Trebln M. P. Filsofiya pravovoYi osviti v UkraYini: napryami i perspektivi / M. P. Trebln // [Elektronniy resurs] / Rezhim dostupu: <http://eprints.kname.edu.ua/39012/1/33-38.pdf>

Gerashchenko T.,
PhD, Associate Professor, Department of Humanities, Sumy branch of Kharkiv
National University of Internal Affairs, Sumy, Ukraine

Centre-right politics how methodological imperatives of modern education

Transliteration of References:

1. Vezetlu K. V. Zmlst i struktura naukov-metodichnoYi kompetentnosti uchiteliv-filologiv yak sistemi znan, umln i navichok / K. V. Vezetlu // Innovatsionnyie tehnologii v obrazovanii: Materialyi VII Mezhdunarodnoy nauchno-prakticheskoy konferentsii, 20-22 sentyabrya 2010 g., Yalta. : RVV KGU, 2010. – S. 253–258.